

YOLSUZLUK ve EKONOMİK ÖZGÜRLÜK İLİŞKİSİ: AB ÜLKELERİ ÜZERİNE YATAY KESİT ANALİZİ

Aylin KONU*

Ahmet Yılmaz ATA**

Özet

Ekonomik özgürlük kavramı, mal ve hizmetlerin üretim, dağıtım yada tüketim aşamalarında kamunun herhangi bir kısıtlayıcı yada zorlayıcı müdahalesinin olmamasını ifade etmektedir. Ekonomik özgürlükler ekonomik sistemin yapısını belirler ve bu ekonomik yapı yolsuzluk üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu çalışmanın amacı ekonomik özgürlüklerin yolsuzluk üzerindeki etkisini 28 AB ülkesi ve Türkiye için 2014 verilerini kullanarak yatay-kesit analiz yöntemi ile test etmektir. Çalışmadan elde edilen analitik sonuçlarına göre ekonomik özgürlüklerin, yolsuzluk algılama endeksi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Özgürlük, Yolsuzluk, Rant Kollama
JEL Kodları: D02; D73; O11, C21

RELATIONSHIP BETWEEN CORRUPTION AND ECONOMIC FREEDOM: CROSS SECTIONAL ANALYSIS ON THE EU COUNTRIES

Abstract

The concept of economic freedom means the production, distribution or consumption of goods and services through all stage of the public without any restrictive or coercive intervention. Economic freedom determines the structure of the economic system and this economic structure has a significant impact on the corruption. The purpose of this paper is to empirically test to the impact of economic freedom on corruption for the 28 EU countries and Turkey by using 2014 data and cross-sectional analysis method. According to the empirical results of the study, it is found that economic freedom has statistically significant and positive impact on corruption perception index.

Keywords: Economic Freedom, Corruption, Rent Seeking

JEL Classifications: D02; D73; O11, C21

* Yrd. Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İİBF, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Şehitkamil/Gaziantep (akoc@gantep.edu.tr)

** Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İktisat Bölümü, Şehitkamil/Gaziantep (ayata@gantep.edu.tr)

GİRİŞ

Yolsuzluk en kabul gören tanımla “*Kamusal gücün özel amaçlar için kötüye kullanılması*” (Gray-Kaufman, 1998: 7; Rose-Ackerman, 1999: 91; Bardhan, 1997: 1321; Klitgaard, 1988: 23; Lambsdorff, 2007: 16) olarak tanımlanmaktadır. Bu olgu, değişik şekil ve fonksiyonlarda birçok neden ve sonucu olan karışık ve çok yönlü bir kavramdır (Aidt, 2003: 632). Yolsuzluk faaliyetlerinin ortaya çıkmasına, birçok ekonomik, politik ve sosyal dinamikler neden olabilmektedir. Buna rağmen, yolsuzluğa yol açan dinamikler basit bir model çerçevesinde şu şekilde gösterilebilir (Klitgaard, 1998: 75):

$$YOLSUZLUK = TEKELCİ YAPILAR + İHTİYARİ KARAR ALMA YETKİSİ – HESAP VERME GÜCÜ$$

Buna göre, bir ekonomik yapının, yolsuzluğu teşvik edip etmediğini belirleyen temel öğe, sunulan hizmetin tekelci bir yapıda gerçekleşip gerçekleşmemesidir. Eğer sunulan hizmet tekelci bir yapıda gerçekleşiyor ise yolsuzluğun ortaya çıkmasını sağlayacak yeterli fırsatlar oluşmuş demektir. Aynı zamanda hizmetlerin sunulması sırasında geniş bir ihtiyari karar verme yetkisinin varlığı ve hesap verebilirlik düzeyinin yetersizliği yolsuzluğu teşvik edecek koşulların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Ekonominin içinde bulunduğu yapısal özellikler ve koşullar yolsuzluk olgusunu etkileyebilmektedir. Bu kapsamda, ekonomide görünen kapasite yetersizliği, devletin ekonomideki rolü ve izlemiş olduğu politikalar, ekonomik özgürlükler, yoksulluk ve gelir dağılımında eşitsizlik, ticari kısıtlamalar, enflasyon, düşük ücretler ve istihdam, ekonominin rekabet gücü, dışa açıklık derecesi gibi unsurlar yolsuzluğa neden olabilmektedir (Adaman vd., 2001: 18; Akçay, 2001: 44-45).

İşte bu noktada “yolsuzluk ve ekonomik nedenlerine” ilişkin irdelenmesi gereken bir unsur “ekonomik özgürlük” kavramıdır. Ekonomik özgürlük kavramı ile mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımı yada tüketimi aşamalarında kamunun herhangi bir kısıtlayıcı yada zorlayıcı müdahalesinin olmaması ifade edilmektedir. Bir anlamda ekonomik özgürlük kavramı ile amaç bireylerin, kendi özel kazançları, varlıkları ile ne yapmak istiyorsa (kanunla belirtilen sınırlar kapsamında) onu yapabileme hakkına sahip olmasıdır (Chafuen- Guzman, 2000: 52).

Ekonomik özgürlüğün boyutu, bir ülkedeki yolsuzluğun düzeyini etkileyebilmektedir. Ekonomik özgürlük kavramı ile ekonomik mübadele sürecinin, bürokrasinin ve hükümet müdahalelerinin azalması ifade edilmektedir. Yolsuzlukları ortaya çıkaran fırsat ise hükümetin ekonomiye aşırı müdahalesi sonucu oluşan tekelleşme ve ihtiyari karar alma süreçlerinin varlığıdır. Bu çerçevede ekonomik özgürlüklerin artması, hükümet müdahalelerinin azalması yani yolsuzluk düzeyinin azalması anlamına gelmektedir (Goel-Nelson, 2005: 123).

Ekonomik özgürlük kavramı ve yolsuzluk olgusu son dönemde araştırmacıların ilgi odaklarının yoğun olarak gerçekleştiği konulardan biri olmuştur. Özellikle bu kavramların boyutlarını ifade eden rakamsal göstergelerin ortaya çıkması ile birlikte bu alandaki kantitatif çalışmaların, sayısı hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. Buna rağmen yine de ekonomik özgürlük-yolsuzluk ilişkisini irdeleyen çalışmalar iktisat literatüründe çok fazla yer almamaktadır.

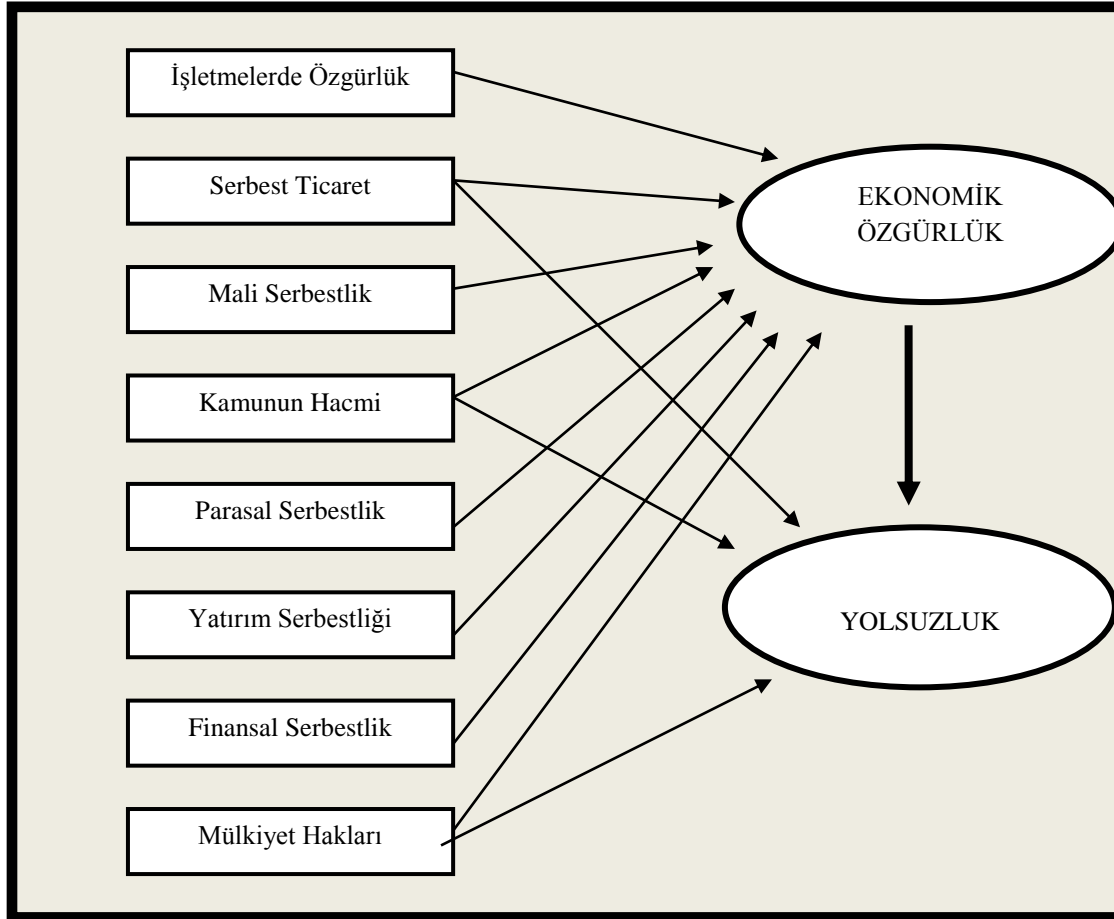
Hazırlanacak olan bu çalışmada yolsuzluk olgusu ile ekonomik özgürlük kavramı arasındaki ilişki ele alınarak ekonomik özgürlüğün yolsuzluk düzeyi üzerindeki etkisi yatay kesit veri analiz yöntemi ile 28 Avrupa Birliği (AB) üyesi ülke ve Türkiye 2014 verileri ile test edilecektir. Çalışmada öncelikle yolsuzluk olgusu ile ekonomik özgürlükler arasındaki ilişki teorik olarak ortaya konulacak ve daha sonra ise bu ilişki analitik olarak ispatlanmaya çalışılacaktır.

I. EKONOMİK ÖZGÜRLÜK-YOLSUZLUK İLİŞKİSİ

I.I. Teorik Çerçeve

Ekonomik özgürlük kavramı ile bireylerin serbestçe iktisadi faaliyetlerde bulunmaları ve bu faaliyetler sonucunda elde ettikleri kazanımlarını dışarıdan herhangi bir müdahale olmaksızın serbestçe kullanabilmeleri ve sahiplenmeleri ifade edilmektedir (Chafuen-Guzman, 2000:53). Bir anlamda kamunun ekonomik yaşama müdahalesinin boyutlarını ifade etmek için kullanılan bu kavram ile teşebbüs, mübadele, sözleşme, vergilendirme, mülkiyet, rekabet, tercih ve uluslararası ticaret özgürlükleri gibi unsurlar kastedilmektedir (Heckelman, 2000:74). Kısacası, ekonomik özgürlükler ekonomik sistemin yapısını belirler ve bu ekonomik yapı da yolsuzlukların gerçekleşip/gerçekleşmemesine neden olabilir.

Ekonomik özgürlükleri belirleyen öğeler ve bunun yolsuzlukla ilişkisi Şekil 1’de gösterilmiştir. Buna göre mülkiyet hakları, serbest ticaret, mali ve finansal serbestleşme gibi faktörler, ekonomik özgürlüğün derecesini etkilemekte, ekonomik özgürlük ise yolsuzluk düzeyini belirlemektedir. Çünkü ekonomik yaşamda kamunun payının artması, bir anlamda tekelleşme ve ihtiyari karar verme gücünü artırdığı için yolsuzluğun çok daha yoğun bir şekilde görülmesine yol açabilmektedir (DiPietro, 2002: 2).

Şekil 1: Yolsuzluk ve Ekonomik Özgürlük Sarmalı

Kaynak: Ata, A. Y. (2009) Kurumsal İktisat Çerçevesinde Yolsuzluğun Fırsat ve Motivasyonları: ABÜlkeleri Üzerine Bir İnceleme, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2009: 212.

Ekonomik özgürlük düzeyinde görülen bir gerileme, bir anlamda, ekonomik yaşamda devletin payının artması demektir. Bu çerçevede, ekonomik yaşamda devletin payının artması, kamu görevlilerine ekonomik kaynakların ve fırsatların kimlere ve nasıl dağıtılacağı konusunda tekel gücü ve takdir hakkı sağlamaktadır (Tanzi, 1998: 566). Bu koşullar altında ekonomik başarılar piyasa faaliyetlerine bağlı olmamakta daha çok yetkili kamu görevlisini etkileme kabiliyetine bağlı olmaktadır. Bu etkileşimde rüşvet ve irtikâp¹ gibi yolsuzluk faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi koşuluyla olmaktadır (Akçay, 2000: 4). Yine aynı şekilde ekonomik özgürlük düzeyi bireysel tercihleri, piyasa koşullarını ve gönüllü mübadeleyi değiştiren vergi, hükümet kısıtlamaları ve regülasyonlarla azaltılabilir. Kamunun regülasyonlar, lisans gibi uygulamalarla geniş bir bürokratik yapı oluşturduğu müdahaleler, yolsuzluğa yol açan koşulların da artmasına yol açacaktır (Shen-Williamson, 2005, 331).

Kamu otoritesinin tekel gücü ve takdir yetkisini kullanırken üzerinde durulması gereken önemli noktalardan biri de “Rant Kollama (Rent-Seeking)”² ve “Regülasyon”³ kavramlarıdır (Ogus, 2004: 330). Her iki kavramda bir anlamda kamunun ekonomiye müdahalesi neticesinde ortaya çıkan durumları ifade eder. Kamunun, piyasaya regülasyonlar, kısıtlamalar gibi yollarla daha fazla müdahale etmesi ve rant kollama peşinde koşarak takdir gücüne sahip üst düzey kamu görevlileri ve politikacıların, birtakım özel kazançlar için, kamu kaynaklarının kullanılması ve dağıtımında tekel oluşturarak bazı kişi ya da gruplara kolaylık sağlaması yolsuzluk olgusunun da artmasına yol açabilir (Tullock, 200: 3; Lamsdorff, 2007: 110; Goel-Nelson, 1996: 111).

Elliott (1997: 182), devletin ekonomik yaşamdaki rolünün, izlemiş olduğu politikaların ve bazı uygulamalarının yolsuzluklara kaynak oluşturduğunu ifade etmiştir. Ona göre, rekabeti kısıtlayan ticari kısıtlamalar yada tekeli bir yapıda bulunan devlet işletmeleri, ekonomik rantlara yol açmakta olup bu durum da rant kollama faaliyetlerini artırmaktadır. Bir tür yolsuzluk türü olan rant kollama faaliyetinin artması ekonomilerde yozlaşmanın da yaygın olarak görülmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte ekonomik yaşamda gerek üretim faaliyetleri gerekse regülasyonlarla daha fazla bir oranda yer alan devlet, ekonomik ilişkilerde ihtiyari karar verme olanaklarının artmasına ve aynı zamanda şeffaflıktan da uzaklaşılmasına neden olabilmektedir. Böyle bir süreç ise neticede yolsuzluğun artmasına yol açabilecektir (Goudie -Stasavage, 1997: 14; Mauro, 1997: 4; Ogus: 2004, 331).

Ayrıca, regülasyonlar ile kamu düzenlemelerinin artması sonucu bürokratik dağların oluşması söz konudur. Bu dağları aşmaya çalışanlar, yardımcı olanlara, minnet ve şükranlarını ifade etmek için belli bir bedel ödeme yapmaya hazırdır. Faydalarını arttırmaya çalışan yardımcıları yani kamu görevlileri ise bu tür ödemeleri kabul etmeleri neticesinde rüşvet ve yozlaşma faaliyetlerinin yoğun bir şekilde görülmesine neden olabilirler (Özsoylu, 1996: 18).

Netice itibarıyla gerek rant kollama gerekse regülasyon kavramları bağlamında da ifade edildiği gibi mevcut ekonomik sistemde kamunun aşırı müdahale ve düzenlemeleri doğal olarak çıkar ve baskı gruplarının hükümet üyelerine, bürokratlara ve diğer kamu görevlilerine karşı lobicilik faaliyetinde bulunmalarına yada rüşvet vermelerine sebebiyet verebilmektedir. Doğal olarak böyle bir sonuç toplumsal yozlaşmanın oluşması için gereken fırsatların da oluşmasına yol açmaktadır (Montinola-Jackman, 2002: 154; Husted, 1999: 342; Krueger, 1974: 293).

Ayrıca ekonominin daha özgürlükçü bir kimliğe bürünmesi piyasa koşullarının daha etkin işlemesine neden olur. Örneğin, piyasada ekonomik özgürlüklerin genişlemesi, daha rekabetçi bir ortamın oluşmasına yol açar. Rekabetçi sistemlerde, fiyat ve üretim kararları piyasa koşullarında serbestçe belirlendiği için hem bürokratlar ve işletmeciler arasında ihtiyari karar davranışlarının

¹ İrtikap, kamu görevlisinin karşısındaki kişi yada grupların işini yapmak için zorla para ya da başka değerli varlıklar talep etmesidir (Andving vd., 2000: 17).

²Rant kollama çoğunlukla kamunun tekel gücüne sahip olduğu alanlardaki mal ve hizmetlerin sunulması ve dağıtımında ortaya çıkan bir durumdur (Klitgaard, 1988: 43).Rant kollama kavramı; bireylerin ve grupların kamu politikalarını bireysel çıkarlarını artıracak servet transferlerini gerçekleştirmek amacıyla kullanmaları faaliyeti olarak da tanımlamak mümkündür (Oğuz, 2003: 156; Krueger, 1974: 292).

³Regülasyon ise kelime anlamında da belirtildiği gibi; düzenleme, tanzim etme, kural gibi anlamlara gelmektedir.

azalması söz konusu olacak hem de rant oluşumu engellenmiş olacaktır. Böyle bir durum da yolsuzlukların azalmasına neden olacaktır (Broadman-Recanatini, 2002: 39-40; Goel-Nelson, 2005: 123).

Yolsuzluk düzeyi ile ekonomik sistem arasında çok yakın bir ilişki söz konusu olmaktadır. Yolsuzluk düzeyinin en az olduğu ülkelerde piyasa ekonomisi hakim iken yolsuzluk düzeyinin fazla olduğu ülkelerde devletin ekonomiye müdahalesi oldukça fazladır. Devletin ekonomiye müdahalelerinin daha fazla olduğu ülkelerde bürokrasi ve kırtasiyecilik de doğal olarak çok yaygın bir hastalık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bürokrasi, netice olarak rüşvet ve yolsuzluklara daha fazla fırsat yaratmaktadır. Bürokrasi engeline takılan vatandaşlar ister istemez rüşvet ve yolsuzlukla işlerini yapmaya çalışmaktadır. Bürokratik formalitelerin fazlalığı kamu görevlileri için de bir rüşvet piyasasının ortaya çıkmasına yol açabilir (Getz-Volkema, 2001: 13).

Sonuç olarak yolsuzlukla ekonomik özgürlükler arasındaki bir etkileşimin mevcut olduğu açıktır. Buna göre ekonomik özgürlüklerin yetersiz veya düşük düzeyde olduğu ülkelerde yolsuzluk olgusuna daha kolay rastlanılabilmekte; ekonomik özgürlüklerin yeterli veya yüksek düzeyde olduğu ülkelerde ise yolsuzluk olgusuna rastlamak daha zorlaşmaktadır (Goel-Nelson, 2005: 124).

I.II. Literatür

Ekonomik özgürlükler ile yolsuzluk olgusu arasındaki etkileşimin nasıl gerçekleştiğini ifade eden teorik görüşler analitik çalışmalarla da ispatlanmaya çalışılmaktadır. Gerçekleştirilen bu çalışmalara göre genel kanı, ekonomik özgürlüklerin eksik olduğu ekonomilerde yolsuzluğun daha yüksek düzeyde gerçekleştiği yönündedir (Chafuen-Guzman, 2000: 52).

Örneğin, Paldam (1999) yaptığı çalışma ile yolsuzluğun nedenlerini ekonomik ve kültürel boyutta incelemiş, ekonomik unsurlar olarak bağımsız değişkenlerden birini de ekonomik özgürlük göstergesi olarak belirlemiştir. Yazar bu çalışmada yatay kesit verileri ve en küçük kareler yöntemi ile modeli test etmiş ve ekonomik özgürlük değişkeninin yolsuzluk üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve güçlü bir etkiye yol açtığını ortaya çıkarmıştır. Çalışmaya göre ekonomik özgürlük düzeyi artınca yolsuzluk azalmaktadır.

Saha vd. (2009), demokrasi ve ekonomik özgürlüklerin yolsuzluk üzerindeki etkisini 1995-2004 yılları için 100 ülkeyi kapsayacak şekilde panel veri yöntemi ile test etmişlerdir. Çalışmada ekonomik özgürlüklerin yolsuzluğu azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda, ekonomik özgürlük düzeyinin düşük olduğu ülkelerde demokrasinin yolsuzluğu arttırdığı ifade edilmektedir.

Pieroni ve d'Augustino (2011), ekonomik özgürlüklerin yolsuzluk üzerindeki etkisini Afrika ülkeleri ve geçiş ekonomileri için araştırmışlardır. Yolsuzluğun bağımlı değişken olarak ele alındığı çalışmada ekonomik özgürlük, finansal regülasyon, özel yatırım ve bilgi kısıtlamaları açıklayıcı değişkenler olarak kullanılmıştır. Çalışmada ekonomik özgürlük ve yolsuzluk arasında Afrika ülkeleri ve geçiş ekonomileri için doğrusal olmayan ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Saha ve Su (2012), 1995-2008 yılları arasında 100 ülkeyi kapsayan çalışmalarında demokrasi, ekonomik özgürlükler ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada elde edilen bulgular, demokrasi ve ekonomik özgürlüklerin yolsuzluğun azaltılmasında güçlü bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra demokratik ve ekonomik özgürlüklerin yolsuzluğun azaltılmasında tek başına yeterli olmadıkları, güçlü demokratik reformların ancak belirli bir ekonomik özgürlük düzeyinden sonra yolsuzluğun azaltılmasına katkıda bulunacağı ifade edilmektedir.

Akçay (2000) da yaptığı çalışma ile gelişmiş ve gelişmekte olan 78 ülkede yolsuzluk, ekonomik özgürlükler ve siyasal özgürlükler (demokrasi) arasındaki ilişkiyi yatay kesit veri yöntemi ile test etmiştir. Yazar bu çalışmada, ekonomik özgürlük ve siyasal özgürlük (demokrasi) düzeyi azalırken yolsuzlukların arttığını ortaya çıkarmıştır.

Özcan (2012), 2000-2010 yılları arasında OECD ülkeleri için yaptığı çalışmada, kişi başı gelir, ticari açıklık düzeyi, gelir eşitsizliği, demokratik özgürlük ve ekonomik özgürlük değişkenlerinin yolsuzluk üzerindeki etkisini panel veri yöntemi ile test etmiştir. Çalışmada ekonomik özgürlüğün artan düzeylerinin yolsuzluğun azalmasına yardımcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kayalidere ve Özcan (2014), bütçe saydamlığı ve ekonomik özgürlüklerin yolsuzlukla ilişkisini 2006-2012 dönemi için 38 ülkeyi kapsayacak şekilde yatay kesit regresyon analizi ile test etmişlerdir. Çalışmada elde edilen bulgular, ekonomik özgürlük ve saydamlık düzeyi arttıkça yolsuzluk düzeyinde azalma olduğunu ortaya koymaktadır.

Yine aynı şekilde LaPalombara (1994), Elliott (1997), Goldsmith (1999), Montinola ve Jackman (2002), Paldam (2002) ve Serra'nın (2004) bu konuda yaptıkları çalışmalarda da ekonomik özgürlüklerin yüksek olduğu ekonomilerde yolsuzluğun da azaldığı sonucunu doğrulamaktadır.

Sonuç olarak literatürdeki yaygın görüş, *ekonomik özgürlüklerin yüksek düzeyde gerçekleştiği ekonomilerde yolsuzluk düzeyi de düşük seviyelerde gerçekleşmektedir.* Bu konu ile ilgili yapılan çalışmalardan bazıları ve bu çalışmalardan elde edilen etkileşim yönü Tablo 1'de de özet olarak verilmiştir.

Tablo 1: Yolsuzluk-Ekonomik Özgürlük Arasındaki Literatür Özeti

	Saha vd. (2009)	Paldam (1999-2002)	Goldsmith (1999)	Pieroni ve d'Augustino (2011)	Saha ve Su (2012)	Tornell (1997)	Özcan (2012)	Kayalidere ve Özcan (2014)
Ekonomik Özgürlük (Bağımsız Değ.)	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Yolsuzluk (Bağımlı Değ.)	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓

II. AMPİRİK MODEL VE VERİ KAYNAKLARI

Hazırlanan bu çalışma ile yolsuzluk olgusu ile ekonomik özgürlük kavramı arasındaki ilişkinin test edilmesi amaçlanacaktır. Bu amaç doğrultusunda, ekonomik özgürlüklerin yolsuzluk olgusu üzerinde etkisi, yatay kesit analiz yönteminden yararlanılarak 28 AB üyesi ülke⁴ ve Türkiye için 2014 dönemi baz alınarak test edilecektir.

Önceki bölümlerde teorik olarak ifade edilen ekonomik özgürlük düzeyi ile yolsuzluk düzeyi arasındaki ilişki, çalışmanın uygulama kısmında “yatay kesit analizi” yöntemi kullanılarak test

⁴Almanya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Kıbrıs, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan.

edilecektir. Yapılacak olan analitik çalışma sonucunda, ekonomik özgürlük kavramı ve yolsuzluk olgusu arasında ilişki olup olmadığı ve eğer böyle bir ilişki varsa bu ilişkinin pozitif veya negatif yönlü mü olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

II.I. Araştırmada Kullanılan Ekonometrik Model

Çalışmada kullanılacak olan ekonometrik modelin temel amacı, ekonomik özgürlüklerin yolsuzluk düzeyi üzerindeki etkilerini saptamaktır. Bu çerçevede oluşturulacak ekonometrik model kapsamında, kişi başına düşen milli gelir, ekonomik büyüme oranı, enflasyon oranı ve ekonomik özgürlükler modele açıklayıcı değişken olarak dahil edilmiştir. Yolsuzluk olgusu ise modelin bağımlı değişkenidir.

Ekonomik özgürlüklerin yolsuzluk üzerindeki etkisi belirlenirken Paldam'ın (2002) çalışmasında kullandığı değişkenler esas alınmıştır. Modelinin matematiksel ifadesi ise şu şekilde gösterilmektedir:

$$YAE = \beta_0 + \beta_1 \ln KBDMG + \beta_2 BÜY + \beta_3 ENF + \beta_4 EÖ + \varepsilon_i$$

Burada YAE yolsuzluk algı endeksini gösterirken açıklayıcı değişkenler $\ln KBDMG$, BÜY, ENF, EÖ sırasıyla doğal logaritması alınmış kişi başına düşen milli geliri, ekonomik büyüme oranını, enflasyon oranını ve ekonomik özgürlükleri göstermektedir. β_0 , sabit terimi, $\beta_1, \dots, \beta_4$ eğim parametrelerini, ε_i ise hata terimini göstermektedir.

II.II. Araştırmada Kullanılan Veri Setleri ve Kaynaklar

Çalışmada kullanılan modelde yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenler ve bu verilerin kaynakları aşağıda açıklanmaktadır. Modeldeki değişkenlere ait veriler 2014 yılına aittir.

Çalışmada kullanılan ekonometrik model için bağımlı değişken olan yolsuzluk için Uluslararası Saydamlık Örgütü tarafından hazırlanmış olan “Yolsuzluk Algılama Endeksi” kullanılmıştır. Bu endeksle yolsuzluklar bir ankete dayalı olarak ölçülmeye çalışılmaktadır. Bu endeks, Uluslararası Saydamlık Örgütünün kendi uzmanlarının verilerine değil farklı kuruluşların hazırlamış olduğu endekslerin ağırlıklı ortalamalarına göre hazırlanmaktadır. Bu değişik kuruluşların hazırlamış oldukları yolsuzluk düzeyine ilişkin endeksler uzmanlara ve şirket yöneticilerine sorulan sorulara dayanılarak hazırlanmaktadır. Böylelikle Yolsuzluk Algılama Endeksi, dünya üzerindeki çeşitli kurumlar tarafından toplanan verilerden oluşan bir tür bileşke endekstir. Bu endeks iş adamlarının, analistlerin ve uzmanların değerlendirmelerini içermektedir. Küçük, büyük yolsuzluk ayrımı yapılmadan oluşturulmaktadır. Bir anlamda Yolsuzlukları Algılama Endeksi “*anketlerin anketi (poll of polls)*” niteliği taşımaktadır (Andving vd., 2000:40; Vinod, 1999:6). Yolsuzluk algılama endeksi ortaya koyduğu değerler ile hangi ülkelerde yolsuzluk algısının fazla, hangilerinde ise yolsuzluk algısının daha az olduğu bilgisini ortaya koymaktadır. Bu endeksi elde etmek için yapılan araştırmada, her ülke ile ilgili olarak en az dört ayrı anket yapılmaktadır. Birden fazla anket yapılarak sonuçlardaki varyans farklılıkları da ortaya konulmaya çalışılarak tüm anketlerin sonuçları tek bir endeks haline dönüştürülmektedir (Lambsdorff, 2007:238; Husted, 1999:347). Yolsuzluk Algılama Endeksi, 0 ile 100 arasında değerlerden oluşmaktadır. Buna göre; 0, en yüksek yolsuzluğu; 100 ise en düşük yolsuzluk düzeyini ifade etmektedir. Uluslararası Saydamlık Örgütünün “Yolsuzlukları **Algılama Endeksi**”; değişik ülkelerde yolsuzluğu ölçmeye çalışan farklı endeksler arasında en yaygın ve en tercih edilen olmaktadır. Yolsuzlukla ilgili yapılan uygulamalı çalışmalarda genel olarak bu endeks kullanılmaktadır (Paldam, 2002:217).

Modeldeki açıklayıcı değişkenlere ait verilerin tanımı ve kaynağı ise aşağıda açıklanmıştır:

Ekonomik özgürlüklere ilişkin veri olarak The Heritage Foundation tarafından hazırlanan ekonomik özgürlük endeksi kullanılmıştır. Endeks 10 farklı parametre kullanılarak hesaplanmaktadır.

Bu parametreler; iş özgürlüğü, ticaret özgürlüğü, parasal özgürlük, hükümetin büyüklüğü, mali özgürlük, mülkiyet hakları, yatırım özgürlüğü, finansal özgürlük, yolsuzluk özgürlüğü ve işçi özgürlüğüdür. Endeks 0 ile 100 arasındaki puanlardan oluşmaktadır. 0 en düşük ekonomik özgürlüğü, 100 ise en yüksek ekonomik özgürlüğü göstermektedir.

Çalışmada açıklayıcı değişkenlerden biri olarak kullanılan kişi başına düşen milli gelir rakamlarının satın alma gücü paritesi cinsinden değeri alınmıştır. Veriler AB'nin istatistik kolu olan Eurostat⁵ internet veri sayfasından alınmıştır.

Ekonomik büyüme oranı, GSYİH'de bir yıl içerisinde meydana gelen artışın yüzdesel gösterimi olarak ifade edilmektedir. Veriler AB'nin istatistik kolu olan Eurostat internet veri sayfasından alınmıştır.

Enflasyon oranı, yıllık ortalama tüketici fiyatları endeksindeki değişimin yüzdesi olarak ifade edilmiştir. Veriler AB'nin istatistik kolu olan Eurostat internet veri sayfasından alınmıştır.

Model aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır.

$$YAE = f(KBDMG, BÜY, ENF, EÖ)$$

Burada;

YAE: Yolsuzluk Algı Endeksi

KBDMG: Kişi Başına Düşen Milli Gelir (logaritmik)

BÜY: Ekonomik Büyüme Oranı

ENF: Enflasyon Oranı

EÖ: Ekonomik Özgürlükleri ifade etmektedir.

Yukarıda tanımlanan değişkenlerin kaynakları ve yolsuzluk üzerinde olması beklenen etkileri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Değişkenlerin Kaynağı ve Beklenen İşaretleri

Değişken	Değişkenin Kaynağı	Beklenen İşaret
Yolsuzluk Algı Endeksi	Transparency International	
Kişi Başına Düşen Milli Gelir	EUROSTAT	+
Ekonomik Büyüme Oranı	EUROSTAT	+,-
Enflasyon Oranı	EUROSTAT	-
Ekonomik Özgürlükler	TheHeritage Foundation	+

II.III.Tahmin Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Tahmin edilen modelde, bağımlı değişken olan yolsuzluk algısı ile bağımsız değişkenler olan kişi başına düşen milli gelir, ekonomik büyüme oranı, enflasyon oranı ve ekonomik özgürlük değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Söz konusu değişkenler 28 AB üyesi ülke ve Türkiye için 2014 yılı verileri kullanılarak yatay kesit analiz yöntemi ile tahmin edilmiştir.

Yatay kesit yönteminin kullanıldığı çalışmalarda sıklıkla karşılaşılan temel problem, değişen varyans sorunudur. Bu nedenle yatay kesit analizlerinde tahminlerin değişen varyans sorununun

⁵İnternet adresi; <http://ec.europa.eu/eurostat>

giderilerek yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada değişen varyans sorununun giderilmesi için en yaygın ve tercih edilen yöntem olan “White heteroskedasticity-consistent Standard errors&covariance” yaklaşımı (Wooldridge, 2001:55) kullanılarak model tahmin edilmiştir. Böylelikle değişen varyans sorunu giderilmek suretiyle tahminler elde edilmiştir.

En küçük kareler (EKK) yöntemi ile elde edilen tahmin sonuçları Tablo 3’de verilmiştir. Tahmin edilen ekonomik modele ait R^2 değeri 0,58⁶ olarak saptanmıştır. Bu çerçevede modelden elde edilen R^2 değerinin düşük olmaması modelin bir bütün olarak anlamlılığını ortaya koymaktadır. Ayrıca modelde yer alan eğim katsayılarının birlikte anlamlılığını test eden F istatistik sonuçları da modelin anlamlılığını ortaya doğrulamaktadır. Dolayısıyla çalışmada kullanılan bu model gerek R^2 gerekse F istatistik sonuçlarına göre anlamlı olarak test edilmiştir.

Tablo 3: AB Ülkelerinde Ekonomik Özgürlüklerin Yolsuzluk Üzerindeki Etkisi

Bağımlı Değişken: YAE			
ken	Katsayı ^H	t istatistiği	p-değeri
BDMG	2,281215	4,995617	0,0000*
	1,101142	2,011201	0,0560**
	-0,057542	-0,055840	0,5817
	1,148368	4,182635	0,0003*
Terim	24,83594	5,616121	0,0000*
R²	0,588052		
F-statistic	19,86781		
Prob(F-statistic)	0,00000		

*: %1 Anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı katsayı

** %10Anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı katsayı

Elde edilen ampirik sonuçlara göre, ekonomik özgürlükler ile yolsuzluk endeksi arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Ekonomik özgürlükler endeksindeki 1 birimlik bir artış yolsuzluk endeksi üzerinde 1,148368 puanlık bir artışa (yolsuzluğun azalmasına) neden olmaktadır.

Elde edilen ampirik sonuçlara göre, kişi başına düşen milli gelir ile yolsuzluk endeksi arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. İlişkinin niteliği açısından değerlendirildiğinde pozitif yönlü bir etki tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile kişi başına düşen milli gelirdeki 1 birimlik artış yolsuzluk endeksinde 2,281215 puanlık bir artışa (yolsuzluğun azalmasına) yol açmaktadır.

Modelin tahmin sonuçlarına göre, ekonomik büyüme değişkeninin yolsuzluk endeksi üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda ekonomik büyümedeki 1 birimlik bir artış yolsuzluk endeksi üzerinde 1,101142 puanlık bir artışa (yolsuzluğun azalmasına) neden olmaktadır.

Diğer bir açıklayıcı değişken olan enflasyon oranının, yolsuzluk endeksi üzerinde gerek %5 gerekse %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

⁶ Bağımlı değişkendeki değişmelerin ne kadarının bağımsız değişkendeki değişmeler tarafından açıklandığını gösteren R^2 değeri ekonometrik yöntemler açısından değerlendirildiğinde düşük görülebilir. Bununla birlikte yatay kesit verileri ile yapılan tahminlerden elde edilen R^2 'lerin genel olarak küçük olduğu bilinmektedir. Studenmund (1992: 47) yatay kesit verilerinde 0,50 büyüklüğündeki bir R^2 'nin iyi bir uygunluk olduğunu belirtmiştir (Ağır-Kar 2010: 167).

Tahmin sonuçları enflasyon oranı ile yolsuzluk katsayısı arasında beklenen işarete sahip olmasına rağmen p değeri %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Sonuç olarak, Türkiye ve 28 AB ülkesinin 2014 yılı verileri ile yapılan bu çalışmada, ekonomik faktörlerdeki iyileşmelerin yolsuzluğun azalmasına katkıda bulunduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Kişisel çıkarlar için yasalardan veya etik değerlerden sapma durumunu ifade etmekte olan yolsuzluk olgusu, önemli bir ekonomik ve sosyal sorundur. Yolsuzluk için uygun bir ortam hazırlayan sistemin niteliklerini incelemek ve yolsuzluğu kolaylaştıran faktörleri belirlemek sebep sonuç ilişkilerini incelemek sorunun çözümünde ilk ve en önemli basamaktır.

Yolsuzluk tek bir nedene bağlı olmayan karmaşık bir olgudur. Bu olguyu besleyen ekonomik, politik, hukuki, sosyo-kültürel olmak üzere farklı faktörler söz konusu olabilmektedir. Bununla birlikte hazırlanan bu çalışmada da işaret edildiği gibi bireylerin içinde bulunduğu ekonomik sistemin özellikleri ve yapısal durumu, yolsuzluk olgusunun gerçekleşip gerçekleşmemesinde önemli bir etkidir.

Yolsuzluk olgusu ile ekonomik yapı arasındaki en güçlü etkileşim, ekonominin tekelci bir yapı gösterip göstermemesidir. Ekonomiler, tekelci ve takdir gücünün yoğun olarak yaşandığı bir durum sergilerlerse böyle bir yapı, yolsuzluğun da yoğun olarak görünmesine yol açabilir. Bu bağlamda, ekonomilerin ne kadar tekelci bir yapıda olduklarını yansıtan ekonomik özgürlük kavramı ile yolsuzluk arasında bir ilişkinin de varlığından söz etmek mümkündür.

Ekonomik yaşamda kamunun payının kısıtlanmasını ifade eden ekonomik özgürlük kavramı ile yolsuzluk arasında güçlü bir etkileşim vardır. Buna göre, ekonomik özgürlüklerin söz konusu olduğu ekonomilerde yolsuzluklara yol açan tekelci güç ve takdir yetkisi de azaltılmış olur ki böyle bir durum da yolsuzlukların daha düşük düzeylerde gerçekleşmesine yol açabilir. Oysa ekonomide kamunun payının artması kamu görevlilerine ekonomik kaynakların ve fırsatların kimlere ve nasıl dağıtılacağı konusunda tekel gücü ve takdir hakkı sağlar ki böyle bir yapıda rant kollama, rüşvet gibi yolsuzluk faaliyetlerinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Doğal olarak böyle bir sonuç da, toplumsal yozlaşmanın oluşması için gereken elverişli fırsatları ortaya çıkarabilir.

Bu teorik bakış açısı doğrultusunda hazırlanan bu çalışmada, yolsuzluk ile ekonomik özgürlükler arasındaki etkileşim yatay kesit analiz yöntemi kullanılarak tahmin edilmiştir. Bu kapsamda Türkiye ve AB üyesi 28 ülkenin 2014 verilerinden yararlanılarak ekonometrik bir çalışma hazırlanmıştır. Bu doğrultuda; yolsuzluk olgusu ve diğer kontrol değişkenlerinden oluşan bir model oluşturulmuş (kişi başına düşen milli gelir, ekonomik büyüme oranı, enflasyon oranı ve ekonomik özgürlük düzeyi) ve aralarındaki ilişki test edilmiştir. Çalışmadaki ana tema, ekonomik özgürlük ile yolsuzluk arasındaki ilişkinin tespit edilmesidir.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, ekonomik özgürlük düzeyi ile yolsuzluk arasında istatistiksel olarak anlamlı ve beklenen yönde bir etkileşim saptanmıştır. Buna göre ekonomik özgürlükler endeksindeki 1 birimlik bir artış yolsuzluk endeksi üzerinde 1,148368 puanlık bir artışa neden olmaktadır. Yani ekonomik özgürlüklerde görülen bir iyileşme aynı şekilde yolsuzluklarında azalmasına (yolsuzluk düzeyinde iyileşme) yol açmaktadır. Bu sonuç, bu konu ile ilgili teorik bakış açısı ve daha önce yapılmış çalışmalarda sonuçlarla paralellik göstermektedir. Bununla birlikte modelde kullanılan enflasyon oranı dışındaki diğer değişkenler ile yolsuzluk düzeyi arasında da istatistiksel olarak anlamlı ve beklenen yönde bir etkileşim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, kişi başına düşen milli gelir ve ekonomik büyüme düzeylerinde meydana gelen bir iyileşme, yolsuzluk düzeyini azaltmaktadır.

Sonuç olarak Lord Acton'un "Her güç bozar; mutlak güç mutlak bozar" sözünde öngörüldüğü gibi ekonomik yapıda görülen aşırı tekel gücü ve takdir yetkisi, yolsuzluk olgusunun da yeşermesine uygun koşulların varlığını ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda ekonomik yapılardaki tekelci gücü ve takdir yetkisini kısıtlayan, hesap verilebilirliği artıran bir anlamda ekonomik özgürlükleri daha yoğun bir şekilde içinde barındıran toplumlarda yolsuzluk sorunu ile mücadele etmek daha kolay gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Adaman, F., Çarkoğlu, A. ve Şenatalar, B. (2001). *Hane Halkı Gözünden Türkiye'de Yolsuzluğun Nedenleri, Önlenmesine İlişkin Öneriler*, TESEV Yayınları, No.24, İstanbul.
- Aidt, T.S. (2003). Economic Analysis of Corruption: A Survey, *The Economic Journal*, 113 (November), Roya Economic Society, Published by Blackwell Publishing, Oxford, 632-652.
- Akçay, S. (2000). Yolsuzluk, Ekonomik Özgürlükler ve Demokrasi, *Muğla Üniversitesi, SBF Dergisi*, 1(1),1-22.
- Akçay, S. (2001). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yolsuzlukların Ekonomik Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekim, Afyon.
- Andving, J.C. vd. (2000). Research on Corruption: A Policy Oriented Survey, *Commissioned by NORAD Final Report*, December, Oslo.
- Ata, A. Y. (2009). *Kurumsal İktisat Çerçevesinde Yolsuzluğun Fırsat ve Motivasyonları: AB Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme*, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2009, İstanbul.
- Bardhan, P. (1997). Corruption and Development, *Journal of Economic Literature*, September, 35(3), 1320-1346.
- Broadman, H.G.ve Recanatini, F. (2002). Corruption and Policy: Back to the Roots, *The Journal of Policy Reform*, January,5(1), 37-49.
- Chafuen, A.A. ve Guzman, E. (2000). Economic Freedom and Corruption, *2000 Index of Economic Freedom*, Heritage Foundation Press, 51-63.
- DiPietro, W.R. (2002). National Corruption and the Size of the Public Sector, *Briefing Notes in Economics*, Issue, No. 55, December 2002-January 2003, 1-12.
- Elliott, K.A. (1997). Corruption as An International Policy Problem: Overview and Recommendations, *Corruption and The Global Economy*, Ed. K. A. Elliott, Institute for International Economics Publisher, 175-233.
- Getz, K.A. ve Volkema, R.J. (2001). Culture, Perceived Corruption and Economics: A Model of Predictors and Outcomes, *Business and Society*, 40(1), 7-30.
- Goel, R.K. ve Nelson, M.A. (1996). Corruption and Government Size: A Disaggregated Analysis, *Public Choice*,97(1), 107-120.
- Goel, R.K. ve Nelson, M.A. (2005). Economic Freedom Versus Political Freedom: Cross Country Influences on Corruption, *Australian Economic Papers*, June, 44(2), 121-133.
- Goldsmith, A.A. (1999). Slapping the Grasping Hand: Correlates of Political Corruption in Emerging Markets, *American Journal of Economics and Sociology*, 58(4), 865-883.

- Goudie, A.W. ve Stasavage, D. (1997). Corruption: The Issues, *OECD Development Centre, WorkingPaper*, No. 122, January.
- Gray, C.W. ve Kaufman, D. (1998). Corruption and Development, *Finance and Development*, March, 35, (1), 7-11.
- Heckelman, J.C. (2000). Economic Freedom and Economic Growth: A Short-Run Causal Investigation, *Journal of Applied Economics*, III(1), 71-91.
- Husted, B.W. (1999). Wealth, Culture and Corruption, *Journal of International Business Studies*, 30(2), 339-360.
- Kayalıdere, G. ve Özcan, P. (2014). Bütçe Saydamlığı ve Ekonomik Özgürlüğün Yolsuzluk Üzerindeki Etkisi, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(2), 219-234.
- Klitgaard, R. (1988). *Controlling Corruptio*. University of California Press, England.
- Krueger, O.A. (1974). The Political Economy of the Rent Seeking Society, *The American Economic Review*, 64(3), 291-303.
- Lambsdorff, J.G. (2007). *The Institutional Economics of Corruption and Reform*. Cambridge University Press.
- LaPalombara, J. (1994). Structural and Institutional Aspects of Corruption, *Social Research*, 61 (2): 325-50. Longenecker, Justin G., Joseph A.
- Mauro, P. (1997). Why Worry About Corruption?, *IMF Economic Issues*, No.6, February.
- Montinola, G.R. ve Jackman, R.W. (2002). Sources of Corruption: A Cross-Country Study, *British Journal of Political Science*, Cambridge University Pres, 32, 147-170.
- Ogus, A. (2004). Corruption and Regulatory Structure, *Law and Policy*, October, 26(3-4), 329-346.
- Oğuz, F. (2003). *Mülkiyet Hakları "Bir Ekonomik Analiz"*. Roma Yayınları, Kasım, Ankara.
- Özcan, B. (2012). OECD Ülkelerinde Yolsuzluğun Ekonomik Belirleyenleri: Panel Veri Analizi", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, 62(2), 253-282.
- Özsoylu, A.F. (1996). *Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonomi*. Ankara: Bağlam Yayınları.
- Paldam, M. (1999). The Big Pattern of Corruption: Economics, Culture, and Seesaw Dynamics, *WorkingPaper No: 11, Center for Dynamic Modelling in Economics*, Department of Economics, University of Aarhus, Denmark
- Paldam, M. (2002). The Cross-Country Pattern of Corruption: Economics, Culture and See saw Dynamic, 18(2), 215-240.
- Pieroni, L. ve d'Augustino (2011). Corruption and the Effects of Economic Freedom, *Working Paper*, No. 133.
- Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform*. Cambridge University Press.
- Saha, S. ve Su, J.J. (2012). Investigating the Interaction Effect of Democracy and Economic Freedom on Corruption: A Cross-Country Quantile Regression Analysis, *Economic Analysis & Policy*, December, 42(3), 389-396.
- Saha, S., Gounder, R. ve Su, J.J. (2009). The Interaction Effect of Economic Freedom and Democracy on Corruption: A Panel Cross-Country Analysis, *Economics Letters*, 105, 173-176.
- Serra, D. (2004). Empirical Determinants of Corruption: A Sensitivity Analysis, *GPRG-WPS WorkingPaper*, No. 12.

- Shen, C. ve Williamson, J.B. (2005). Corruption, Democracy, Economic Freedom and State Strength, *International Journal of Comparative Sociology*, 46(4), 327-345.
- Studenmund, A.H. (1992). *Using Econometrics: A Practical Guide*. Second Edition, New York: HarperCollinsPublishers
- Tanzi, V. (1998). Corruption Around The World: Causes, Consequences, ScopeandCures, *IMF StaffPapers*, December, 45(4).
- Tullock, G. (2003). The Origin Rent-Seeking Concept, *International Journal of Business andEconomics*, 2(1), 1-8.
- Wooldridge, J. M. (2001). *Econometric Analysis of Cross Section and Panal Data*. The MIT Press, Cambridge, London.